

УДК 336.22

Простебі Л.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансівЧернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

СТАН ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

У науковій статті досліджено стан дохідної частини місцевих бюджетів у контексті змін бюджетного й податкового законодавства. Здійснено аналіз дохідної частини бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр. Схарактеризовано основні зміни щодо стягнення податків і зборів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів (щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 р.).

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи бюджету, податкові надходження, трансферти, місцеві податки і збори.

Простеби Л.И. СОСТОЯНИЕ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В БЮДЖЕТНОЙ СФЕРЕ

В научной статье охарактеризовано состояние доходной части местных бюджетов в контексте изменений бюджетного и налогового законодательства. Осуществлен анализ доходной части бюджета города Черновцы 2013–2015 гг. Охарактеризованы основные изменения по взиманию налогов и сборов, формирующих доходную часть местных бюджетов (по обеспечению сбалансированности бюджетных поступлений в 2016 г.).

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы бюджета, налоговые поступления, трансферты, местные налоги и сборы.

Prostebi L.I. STATE LOCAL REVENUES IN THE CONTEXT OF THE TRANSFORMATION PROCESS IN THE BUDGETARY SECTOR

In the scientific article described the state of the revenue part of local budgets in the context of changes in the budget and tax legislation. The analysis of the revenue side of Chernivtsi city budget for 2013–2015 years. Characterized major changes to taxes and duties which form the revenues of the local budgets (to ensure the balance of revenue in 2016).

Keywords: local budgets, budget revenues, tax revenues, transfers, local taxes and fees.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів у бюджетній сфері питання формування дохідної частини місцевих бюджетів набуває надзвичайної актуальності. Оскільки за наявності достатнього обсягу власних фінансових ресурсів місцеві органи влади зможуть забезпечити соціально-економічний розвиток відповідної території. Доходи місцевих бюджетів є основою фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем формування доходів місцевих бюджетів присвятили свої праці такі вчені: Т. Бондарук [11], В. Дмитровська [2], В. Ігнатенко [3], М. Кучеренко [4], К. Ткач [5], С. Юрій [6] та інші. У наукових доробках зазначених науковців розглядаються теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів, досліджуються податкові інструменти формування доходів місцевих бюджетів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, на нашу думку, практичні аспекти формування дохідної частини місцевих бюджетів потребують подальших досліджень у контексті реформування бюджетного та податкового законодавства.

Метою статті є аналіз та характеристика дохідної частини місцевих бюджетів в умовах реформування податкового та бюджетного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Склад доходів місцевих бюджетів визначено Бюджетним кодексом України [7] (податкові, неподаткові, трансферти, доходи від операцій з капіталом). У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за допомогою власних, визначених законом джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [8].

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи між-

бюджетних відносин» від 28.12.2014 [9], передбачається формування єдиного кошика доходів загального фонду. Також для підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів було внесено зміни в механізм формування дохідної частини місцевих бюджетів. Так, законодавством розширено перелік джерел доходів місцевих бюджетів. Зокрема, з державного бюджету України передано 100% державного мита та плати за адміністративні збори; 10% податку на прибуток підприємств державного сектора економіки. Крім цього, збільшено норматив зарахування від екологічного податку з 35 до 80%. Передано з бюджету розвитку єдиного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Варто зазначити, що змінами до бюджетного й податкового законодавства введено нові платежі. Це акцизний податок (у місцеві бюджети надходять збори з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою 5% вартості реалізованого товару) та транспортний податок.

Також замінено систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів новою системою вирівнювання податкоспроможності територій. Склад міжбюджетних трансфертів змінився в 2015 р. Міжбюджетні трансферти поділяються на такі види:

- базову дотацію;
- субвенції;
- реверсну дотацію;
- додаткові дотації.

Виділимо основні зміни щодо стягнення податків і зборів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів відповідно до Податкового кодексу України [10] та Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [11]:

1. Податок на доходи фізичних осіб.

У 2016 р. застосовуватиметься базова ставка 18% до усієї бази оподаткування, незалежно від її розміру. Зазначимо, що в 2016 р. збережено:

- податкову соціальну пільгу для інших пільгових категорій платників;
- поріг для оподаткування пенсій (три мінімальних зарплати) та застосування уніфікованої ставки 15%;
- наявну ставку для дивідендів – 5%;
- дію військового збору – ставка 1,5%.

2. Податок на прибуток підприємств (запроваджено поквартальну сплату податку; збільшено базу оподаткування, шляхом зниження ставки єдиного соціального внеску).

3. Єдиний податок. Зазнала законодавчих змін і система спрощеного оподаткування. Зокрема, з 2016 р. зменшено для платників III групи річного обсягу доходу з 20 до 5 млн грн; підвищені ставки податку для платників III групи (з 2 до 3% доходу – для платників ПДВ, з 4 до 5% доходу – для неплатників ПДВ); для IV групи ставки єдиного податку збільшені в 1,8 рази (0,16–5,4% нормативно грошової оцінки 1 га землі залежно від виду земель (у 2015 р. – 0,09–1,35%).

4. Податок на майно:

4.1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки: в 2016 р. збільшено граничну ставку податку [9] з 2 до 3% мінімальної заробітної плати за 1 м² об'єкта житлової та/або нежитлової нерухомості (41,34 грн/м²); встановлено ставку податку в розмірі 25 тис. грн на рік для квартир площею понад 300 м² і будинків площею понад 500 м²; з 2016 р. місцеві ради позбавлені права збільшувати граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшувалася база оподаткування.

4.2. Транспортний податок. Об'єкт оподаткування транспортним податком з 2016 року змінено. Оподатковуватимуться легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше 5 років (включно) та середньоринкова вартість яких становить більше ніж 750 розмірів мінімальної заробітної плати (1 033,5 тис. грн).

Згідно з даними Державної казначейської служби України, до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) у 2015 р. надійшло 294,4 млрд грн, це на 27,1%, або на 67,8 млрд грн, більше за відповідний показник 2014 р. Податкових надходжень до місцевих бюджетів України в 2015 р. надійшло 98,2 млрд грн, що на 10,9 млрд грн (12,5%) більше минулорічного показника. Неподаткових надходжень надійшло у сумі 20,3 млрд грн, дохо-

дів від операцій з капіталом – 1,6 млрд грн, трансфертів – 174 млрд грн [12]. У 2015 р. найбільша питома вага у структурі доходів місцевих бюджетів України належить трансфертам (59,1%). Друге місце займають податкові надходження – 33,4%. Отже, як ми бачимо, місцеві бюджети все ще залежні від коштів державного бюджету.

Далі проаналізуємо особливості формування доходів бюджету м. Чернівці за період 2013–2015 рр. Динаміка планових та фактичних доходів бюджету міста Чернівці за досліджуваний період зображена на рис. 1.

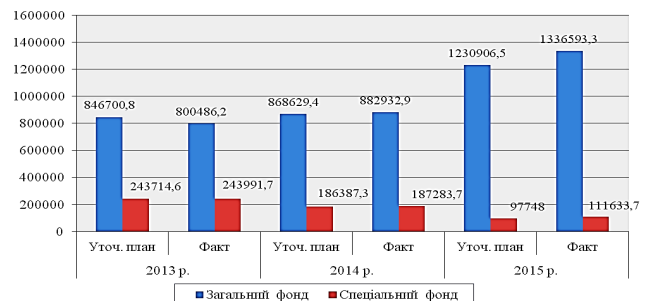

Рис. 1. Динаміка планових і фактичних доходів бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр., тис. грн
Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

З рис. 1 видно, що план з надходження до бюджету м. Чернівці в 2014 і в 2015 рр. був перевиконаним як за загальним, так і за спеціальним фондами.

Статистичні показники, подані в табл. 1, показують збільшення податкових надходжень за 2013–2015 рр. до бюджету міста.

З табл. 1 видно, податкові надходження в 2013 р. надійшли в сумі 437 602,6 тис. грн, у 2014 р. зросли до суми 464 685,4 тис. грн, це на 6,2%, або 27 082,8 тис. грн, більше показників 2013 р.). У 2015 р. до бюджету міста надійшло податкових надходжень у сумі 568 173,4 тис. грн, це на 22,3%, або на 103 488,0 тис. грн, більше показника минулого року та на 130 570,8 тис. грн більше показника 2013 р. Тобто відносно відхилення за весь період дослідження становило 29,8%.

А от обсяги неподаткових надходжень за аналізований період до бюджету міста Чернівці мали тенденцію до зменшення. Негативний приріст за 2013–2015 рр. становив 26,8%, або 38 882,4 тис. грн.

Таблиця 1

Динаміка дохідної частини бюджету м. Чернівці за 2013–2015 рр., тис. грн

Доходи	Фактичні значення			Відхилення					
	2013	2014	2015	Абсолютне, +/-			Відносне, %		
				2014/2013	2015/2014	2015/2013	2014/2013	2015/2014	2015/2013
Податкові надходження	437 602,6	464 685,4	568 173,4	27 082,8	103 488,0	130 570,8	6,2	22,3	29,8
Неподаткові надходження	145 349,7	61 830,2	106 467,3	-83 519,5	44 637,1	-38 882,4	-57,5	72,2	-26,8
Доходи від операцій з капіталом	8 914,3	13 099,2	19 011,2	4 184,9	5 912,0	10 096,9	46,9	45,1	113,3
Цільові фонди	5 719,3	5 221,4	7 249,3	-497,9	2 027,9	1 530,0	-8,7	38,8	26,8
Усього власних доходів	597 585,9	544 836,2	700 901,1	-52 749,7	156 064,9	103 315,2	-8,8	28,6	17,3
Офіційні трансферти	446 891,8	525 380,4	747 325,7	78 488,6	221 945,3	300 433,9	17,6	42,2	67,2
Усього	1 044 477,7	1 070 216,6	1 448 226,9	25 738,9	378 010,3	403 749,2	2,5	35,3	38,7

Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

До бюджету міста Чернівці в 2013–2015 рр. надходження за доходами від операцій з капіталом мали тенденцію до значного збільшення. Відносно відхилення за весь період дослідження становило 113,3%. За 2013–2015 рр. спостерігалася тенденція до збільшення обсягу офіційних трансфертів у доходах бюджету міста Чернівці. Загальний приріст за період, що аналізується, збільшився на 300 433,9 тис. грн, або на 67,2%.

Спостерігаємо зростання власних доходів (без урахування трансфертів) досліджуваного бюджету міста з 2013 до 2015 рр. на 17,3%. В абсолютному значенні власні доходи збільшилися на 103 315,2 тис. грн.

На рис. 2. зображено інформаційну діаграму динаміки доходів бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр. (у розрізі джерел формування). Загальний обсяг доходів аналізованого бюджету міста в 2015 р. порівняно з 2013-м суттєво збільшився – на 38,7%, або на 403 749,2 тис. грн.

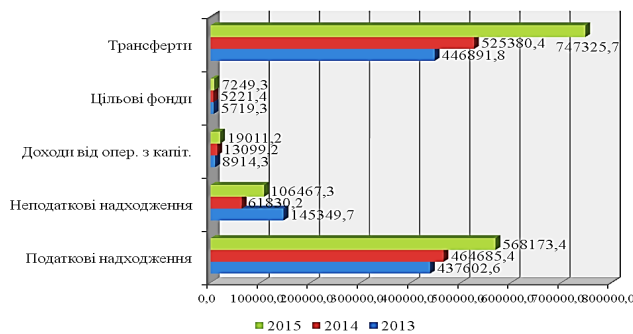

Рис. 2. Динаміка доходів бюджету міста Чернівці за період з 2013 до 2015 рр.

(у розрізі джерел надходжень), тис. грн

Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

Статистичні дані табл. 2. демонструють структуру доходів бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр.

У 2015 р. частка податкових надходжень становила 39,2%, тобто зменшилася на – 4,2% порівняно з 2014 р., та на 3,7% порівняно з 2013 р.

Частка трансфертів досліджуваного бюджету міста в 2013 р. становила –42,8%, у 2014 р. – 49,1%, а в 2015 р. – 51,6%. Таким чином, протягом періоду з 2013 до 2015 рр. спостерігаємо тенденцію до зростання питомої ваги цього виду доходів на 8,8%.

Дані рис. 3. свідчать, що в 2015 р. найбільша частка податкових надходжень бюджету міста Чернівці належала податкам на доходи, податкам на

прибуток, податкам на збільшення ринкової вартості 51% (більша частина саме податку на доходи фізичних осіб). Друге місце у структурі займають місцеві податки та збори – 32%.

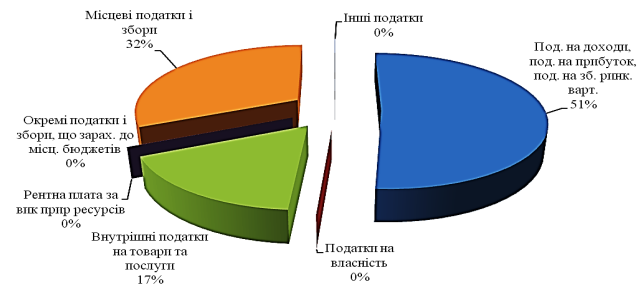

Рис. 3. Інформаційна діаграма структури податкових надходжень бюджету міста Чернівці в 2015 р., %

Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

Внутрішнім податкам на товари та послуги, а саме акцизному податку від реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів у структурі податкових надходжень бюджету міста Чернівці в 2015 р. належить частка обсягом 17%.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України [8], зазначимо, що місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Також місцеві ради в межах повноважень вирішують питання щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Забороняється встановлення місцевих податків та зборів, не передбачених податковим законодавством.

За період дослідження абсолютні показники надходжень місцевих податків та зборів до бюджету м. Чернівці збільшилися на 113 193,0 тис. грн, або на 171,2%. Таке зростання зумовлене внаслідок збільшення надходжень єдиного податку, частка якого в надходженнях від місцевих податків і зборів становить 44,5%. У 2015 р. спостерігаємо зростання частки податку на майно у структурі місцевих податків і зборів, яка становила 55,2%.

На інформаційній діаграмі (див. рис. 4.) зображено частку власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходів бюджету міста Чернівці за період 2013–2015 рр.

Таблиця 2

Структура дохідної частини бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр., тис. грн

Доходи	Роки						Відхилення структури, %		
	2013		2014		2015		2014/ 2013	2015/ 2014	2015/ 2013
	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %			
Податкові надходження	437 602,6	41,9	464 685,4	43,4	568 173,4	39,2	1,5	-4,2	-2,7
Неподаткові надходження	145 349,7	13,9	61 830,2	5,8	106 467,3	7,4	-8,1	1,6	-6,6
Доходи від операцій з капіталом	8 914,3	0,9	13 099,2	1,2	19 011,2	1,3	0,4	0,1	0,5
Цільові фонди	5 719,3	0,5	5 221,4	0,5	7 249,3	0,5	0,0	0,0	0,0
Офіційні трансферти	446 891,8	42,8	525 380,4	49,1	747 325,7	51,6	6,3	2,5	8,8
Усього надходжень	1 044 477,7	100,0	1 070 216,6	100,0	1 448 226,9	100,0			

Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

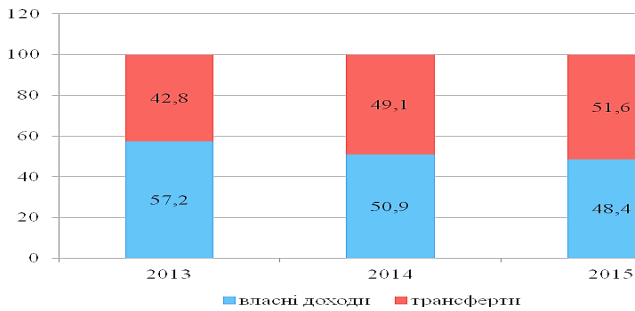

Рис. 4. Питома вага власних доходів та офіційних трансфертів у структурі доходів бюджету міста Чернівці за 2013–2015 рр., %

Джерело: фінансова звітність Фінансового управління Чернівецької міської ради

З рис 4 видно, що питома вага власних доходів в абсолютній величині дещо зросла. Це пов'язано зі змінами в бюджетному законодавстві щодо джерел дохідної частини бюджету та міжбюджетних відносин, які почали діяти з 2015 р.

Висновки. Отже, законодавчі ініціативи щодо розширення доходної бази місцевих бюджетів спрямовані на закріплення окремих податкових платежів та зборів за місцевими бюджетами.

Оцінка дохідної частини бюджету міста Чернівці показала збільшення залежності від ресурсів державного бюджету, оскільки протягом 2013–2015 рр. спостерігаємо збільшення абсолютних обсягів та частки офіційних трансфертів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів. Збільшення обсягу трансфертів пов'язане з введенням нових цільових субвенцій (освітньої та медичної).

Зазначимо, що законодавчі зміни приводять до збільшення абсолютних показників дохідної частини бюджету. Зокрема, позитивно впливають на дохідну частину місцевих бюджетів зміни в системі місцевого оподаткування, оскільки частка місцевих податків і зборів у загальній структурі місцевих бюджетів зростає. Вважаємо за доцільне центральним органам влади впродовж кількох років дати можливість проявитися нововведенням у сфері місцевого оподаткування.

На законодавчому рівні необхідно:

- продовжувати процес децентралізації влади;
- створити стимули для збільшення власної дохідної бази місцевих бюджетів;
- удосконалити систему міжбюджетних взаємовідносин;
- чітко закріпити бюджетні повноваження та відповідальність влади під час формування дохідної частини місцевих бюджетів;

– підвищити контроль за використанням бюджетних коштів;

– здійснювати пошук альтернативних джерел наповнення дохідної частини місцевих бюджетів тощо.

Найбільшу актуальність, на нашу думку, становитимуть подальші дослідження, спрямовані на вивчення проблем і напрямів реформування місцевих бюджетів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондарук Т. Особливості формування доходів місцевих бюджетів / Т. Бондарук // Стратегія розвитку України. Економічний та гуманітарний виміри: матеріали науково-практичної конференції. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. – С. 24–27.
2. Дмитровська В. Теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів / В. Дмитровська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – Т. 1. – С. 349–353.
3. Ігнатенко В. Особливості формування доходів бюджету на основі власних, закріплених і регулюючих джерел / В. Ігнатенко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – № 4. – С. 265–269.
4. Кучеренко М. Податкові інструменти формування доходів бюджету регіону / М. Кучеренко // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. – 2009. – Вип. 3 (55). – С. 94–97.
5. Ткач К. Стан фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць за рахунок бюджету розвитку / К. Ткач // Регіонально-кластерна політика у розвитку світової та української економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 квітня 2014 р., м. Чернівці). – 2014. – С. 305–306.
6. Юрій С. Теоретичні засади місцевого самоврядування: законодавче визначення та перспективи розвитку / С. Юрій // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2016. – № 17. – С. 89–95.
7. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
9. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 79-8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
10. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/909-19>.
12. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.